

GYMNASIET OCH HUMANISMEN

Av lektor PER G. ANDREEN

DET kan knappast nekas, att likgiltighet för andliga värden, yttlig optimism och lättköpt livssäkerhet göra sig breda i vårt land, mer än på de flesta andra håll. Vad är orsaken därtill? Man måste söka den psykologiska förklaringen icke blott i den undantagsställning, som vi hittills åtnjutit genom vår oavbrutna fred, utan också i vår mekaniserade kultur med dess starka framhävande av nyttosynpunkter och sist men icke minst i vår kunskaps- och fackbetonade uppfostran. En specialiserad skolundervisning, brödstudier vid universitet och fackhögskolor, t. o. m. en på det praktiskt nyttiga inriktad frivillig bildningsverksamhet fostra dugliga fackmänniskor, som acceptera samhället nästan fatalistiskt och ogärna betrakta sin egen verksamhet under andra aspekter än dem, som erbjudas inom yrkets inhägnad. Med sådana utgångspunkter kan det te sig helt naturligt att ställa det »onyttiga» kunskapsstoffet på avskrivning och genomföra en ytterligare specialisering av skolstudierna genom ett slags facklig byteshandel. Det säger sig självt, att både språkundervisningen och de matematiskt-naturvetenskapligt grundade studierna innefatta stora bildningsvärden även fränsett den intellektuella träning, de specialkunskaper och kunskapsförutsättningar, de förmedla. Men språkundervisningen måste dock huvudsakligen syssla med kulturlivets uttrycksmedel, undervisningen i naturkunskapsämnena med kulturlivets fysiska betingelser, medan däremot undervisningen i kristendom, filosofi, historia, litteraturhistoria och delvis även geografi har människan själv som kulturskapande varelse till sitt föremål. Det innebär således ingen nedvärdering av språk- och naturkunskapsämnena, om man konstaterar att de humanistiska orienteringsämnena lämna mera stoff och giva starkare impulser till utformningen av elevernas livsåskådning, kulturuppfattning och personliga värdeinställning än de förra. Är det sant att undervisningen hittills varit alltför mycket inriktad på utbildning och specialvetande, så vore det skäl att nu, då gymnasiet skall omorganiseras,

lägga ökad vikt vid bildning och personlighetsdanning. Detta skulle innebära, dels att de humanistiska orienteringsämnena finge en starkare ställning på det nya gymnasiets schema, än de hittills haft, dels att kursplanerna för dessa ämnen beredde ökade möjligheter till omdömesskolning och problemstudier. Om ämnesträngselen, hänsynen till gymnasisternas arbetsbörda och de praktiska utbildningskraven hindra en ökning av den tid, som förut anslagits åt ifrågavarande ämnen och studiemoment på latin- och realgymnasiet, så bör dock under inga förhållanden någon avkortning äga rum. Men vissa punkter i skolöverstyrelsens förslag till ny gymnasieorganisation innebära just en sådan avkortning, alltså en baklängesreform.

Icke minst viktig är förvisso frågan om kristendomsämnets ställning. Överstyrelsen vill avskaffa kristendomsundervisningen i realgymnasiets näst sista klass, vilket är desto värre, som en veckotimme föreslås borttagen även i realskolan. Representanter för den kulturradikala falangen ha naturligtvis skyndat till med krav på slopande av all kristendomsundervisning. Bl. a. ha i Tidning för Sveriges Läroverk förekommit ett par insändare av sådan kvalitet, att man måste undra varför de överhuvudtaget införts. Senast fingo läroverkslärarna i sitt kårorgan läsa en ateistisk julkhälsning, vari den kristna tron avfärdades som »ovetenskaplig», medeltidsmässig, ovärdig »moderna», »upplysta» människor. »Buddha, Jesus och Mohammed» betecknades som »typiska exponenter för mänsklig villfarelse mer än för mänskligt förnuft». Det fattades bara några smådrag i den artikeln, för att 1700-talspastischen skulle ha varit fulländad, t. ex. ordet prästbedrägerier och Odens namn i uppräknningen av religionstiftarna. Mot överstyrelsens indragningsförslag, som måste gå ut över kyrkohistorien, ha emellertid bl. a. kristendoms- och historielärarnas organisationer opponerat sig. Såsom det har framhållits, är studiet av de kristna grundtankarnas historiska utveckling ett oundgängligt led i gymnasiet, icke minst realgymnasiets, undervisning. »Utan denna idéhistoriska grundval kommer såväl den systematiska framställningen av kristendomens religiösa och etiska innehåll som redogörelsen för det andliga nutidsläget att sväva i luften.» Det synes mig vara allt skäl att understryka denna huvudsynpunkt. Man kan tillägga att uppfattningen av viktiga historiska epoker, särskilt medeltiden och reformationstiden, kommer att bli lidande på att kyrkohistorien slopas. Har historieläraren hittills fått hjälp av sin kollega kristendoms läraren på dessa punkter, så

läär det icke bli lätt att nu övertaga dennes kyrkohistoriska värv vid sidan av alla nya uppgifter, som ställa krav på tid och arbetsförmåga. Att ett val skall behöva träffas mellan kyrkohistorien och filosofiens historia, är svårt att förstå. De närmast berörda lärargrupperna kunna gemensamt hävda nödvändigheten av båda dessa kursmoment i medvetande om att försvara icke specialintressen utan allmänna bildningsintressen. Även de beskrningar, som enligt skolöverstyrelsens förslag skulle drabba geografien på latin- och realgymnasiet, äro högst betänkliga. Man har full anledning att härvidlag begära rättelse.

Ämnet historia med samhällslära står inför en revision av kursplanerna. Samhällsläran i betydelsen studiet av aktuella samhällsförhållanden tränger på och har i det av skolöverstyrelsen framlagda kursplaneförslaget fått starkt ökat utrymme på bekostnad av det historiska stoffet; inom själva historiestudiet har tyngdpunkten förskjutits från äldre till nyare tider. Kring detta förslag har en diskussion uppstått, som ännu långt ifrån torde vara avslutad. Det är icke avsikten att nu gå in på de svåra avvägningsfrågor, som det här gäller. Det må emellertid framhållas, att de anmärkningar, som från olika håll riktats mot skolöverstyrelsens förslag, ligga helt i linje med önskemålet om tonvikt på omdömesfostran och personlighetsdaning. För att historiens bildningsvärde skall komma till sin rätt måste undervisningen läggas så, att den ger tid till eftertanke och — åtminstone i någon mån — diskussion. Man måste få lov att dröja vid en epok, studera de handlande personernas problemläge, sådant det enligt gällande vetenskaplig uppfattning tedde sig för dem själva, väga mot varandra olika uppfattningar om historiska stridsfrågor, draga paralleller med äldre och nyare tider. Historieundervisningen bör, för att citera professor Ernst Söderlund, bl. a. bidra till att eleverna »vinna ökad förståelse för samhällstillvarons elementära drag, insikt i dess komplicerade struktur, vidgad kännedom om mänskliga reaktioner inför återkommande i princip likartade samhällsföreteelser». Kravet på utvidgad undervisning i samhällslära är oavvisligt, och historielärarna ställa sig över lag positivt till detsamma. Men vad skall egentligen denna undervisning ge utöver en rent kunskapsmässig »nutidsorientering»? Skola eleverna bibringas uppfattningen att dagens folkhem är utvecklingens sista ord, att tidens ur har stannat och alla viktiga samhällsfrågor ha fått sitt slutgiltiga svar? Vill man detta, då bör historieundervisningen göras katalogmässig och huvuddelen av den tid, som anslås till historia

med samhällslära, ägnas ett detaljrikt studium av aktuella samhällsförhållanden under ett starkt förkortat tidsperspektiv. Vill man däremot visa eleverna vägen till inlevelse i nulägets problematik, öka deras möjligheter att under personligt ansvar med vaken och insiktsfull kritik delta i skapandet av framtidens samhälle, då måste man arbeta på en fördjupning av historieundervisningen och sträva efter att organiskt infoga samhällsläran i denna. Vissa partier i de nuvarande kurserna kunna utmönstras för att bereda plats åt nytt stoff, men den humana helhetssynen och det historiska sammanhanget få icke gå förlorade.

Tim- och kursplaner bruka väl ofta räknas till de skoladministrativa detaljerna, som icke tilldraga sig något intresse utanför en snäv krets. Men det kan icke nog framhållas, att de här berörda frågorna ha ett inre sammanhang, som ställer dem på ett annat plan. Skall man fortsätta att späcka gymnasiets undervisning med specialkunskaper men avlägsna och kringskära de moment, som äro särskilt ägnade att förmedla personliga bildningsvärden, eller skall denna ödesdigra tendens äntligen brytas? Denna för hela vårt bildningsliv så betydelsefulla frågeställning får icke skjutas undan, då beslut fattas om den nya organisationen.
